KUR'AN VE SÜNNETTE DÎN KELİMESİNİN ANLAMI

[Türkçe]

معنى كلمة الدين في الكتاب والسنة

[باللغة التركية]

Muhammed Şahin

محمد بن مسلم شاهين

Tetkik: Ümmü Nebil

مراجعة: أم نبيل

Rabva Semti İslâmî Dâvet Bürosu-Riyad

المكتب التعاوني للدعوة وتوعية الجاليات بالربوة بمدينة الرياض

1429 - 2008

islamhouse.com

بسم الله الرحمن الرحيم

Din; itaat, ibadet ve ahlak anlamlarına gelir. Dolayısıyla o, artık bir ahlak ve alışkanlık haline gelmiş sürekli bir itaattir. O yüzden Yüce Allah'ın:

[سورة القلم الآية: ٤] Z o n m l k [

"Hakîkaten sen büyük bir ahlâk üzeresin"[1]

Buyruğundaki "ahlak" kelimesi "din" ile tefsir edilmiştir.

İmam Ahmed, İbn Uyeyne'den, İbn-i Abbas'ın bunu: "Büyük bir din (yaşantı) üzeresin" diye tefsir ettiğini rivayet etmiştir.

Âişe'ye -Allah ondan râzı olsun- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in ahlâkı sorulduğunda: "Onun ahlakı Kur'an idi" demiştir.

"Din" kelimesinde zelil ve hakir etme, aynı zamanda boyun eğme, itaat etme anlamı vardır.

O yüzden "din" bazen yüksektekinden alçaktakine olur.

Örneğin "dintuhü fedâne", yani: "onu zelil ettim, boyun eğdi", denilir.

"Din" bazen de düşükten yüksektekine yapılır. "Dintu'llâhe" (Allah'a itaat ettim), "dintu lillahi" (Allah'a itaat ettim),

"Fulânûn lâ yedînu lillâhi dînen" (Filan Allah'a hiçbir hususta itaat etmez),

"Fulânun lâ yedînullahe bidîn" (aynı anlam) denilir.

Bu cümlelerin tümü "dîn" kökünden gelme fiillerden kurulmuştur.

Şu halde "Dânellahe" (Allah'a din-diyanet etti) nin anlamı:

"Allah'a itaat etti, O'nu sevdi ve O'ndan korktu" demektir.

"Allah'tan korktu, O'na boyun eğdi, önünde eğildi, emrine girdi, itaat etti" anlamındadır.

"Dini, (itaati) içten kabullenmek" "kulluk"ta olduğu gibi sevgi ve boyun eğmekliği zorunlu kılar. Ama "Dini zahiren kabullenme" de zahiri olarak bir "boyun eğme ve önünde eğilme" olsa da sevgiyi gerektirmez.

Allah Teâlâ (Fatiha sûresinde) kıyamet gününü, "Din günü" diye isimlendirmiştir. Çünkü o, insanların amellerinin karşılığını aldıkları yani

[1] Kalem Sûresi: 4

iyiliklerinin karşılığında iyi, kötülüklerinin karşılığında kötü muamele gördükleri gündür.

Din kökünden gelen deyn borç anlamına gelir. Sanki insanlar o gün dünyada verdikleri borçlarını geri alacaklardır.Bu da onların hesaba çekilmelerini ve amellerinin karşılığını görmelerini gerektirir.O yüzden buradaki "din günü" âlimlerce "ödül günü, sorgu günü" diye tefsir edilmiştir.

Allah Teâlâ:

Z X W VU T S R Q P O N [

[سورة الواقعة الآيتان: ٨٦ – ٨٧]

"Eğer cezalandırılmayacak iseniz (iddiânızda) samimi iseniz, o canı (ruhu) geri döndürsenize"[1] buyurmuştur.

Yani: Şayet siz zelil ve hakir konumdaki kullar değilseniz, yaptıklarınızın karşılığını görmeyecekseniz ruhu eski yerine döndürsenize. Bu âyet geniş açıklamaya gereksinim duymaktadır.Çünkü âyet kâfirlerin tekrar dirilmeyi ve sorguya çekilmeyi inkârlarına cevap olarak getirilmiştir.

Delil delalet ettiği şeyi zorunlu kılar; yani aralarındaki birbirini gerektirme (telâzüm) ilişkisinden dolayı zihin delilden medlule (delilin delâlet ettiği anlama) intikal eder. Çünkü her melzûm (lâzımın gerektirdiği) lâzımına delalet eder, ama her lâzım melzumuna delalet olmaz.

Âyetin söz konusu meseleye delil getirişi şöyledir:

Onlar tekrar dirilmeyi ve amellerinin karşılığını görmeyi inkâr ettiklerine göre Rabblerini de inkâr ediyorlar, O'nun kudretini, rabbliğini ve hikmet sahibi olduğunu da inkâr ediyorlar demektir.

Bunlar ya kendileri üzerinde hakim, haklarında tasarruf eden, onları dilediğinde öldürecek dilediğinde diriltecek olan, onlara emreden,yasaklar koyan, iyilerini mükâfatlandıracak, kötülerini cezalandıracak bir Rabblerinin olduğunu kabul edecekler, ya da böylesi bir Rabbi kabul etmeyecekler.

Eğer o Rabbi kabul ederlerse tekrar diriltilip hesaba çekilmeye (din), emir-nehiy (hayattaki kuralları) dinine ve hesaba çekilme dinine inanmış, onu inkar ederlerse bunları inkar etmiş olurlar.

---

[1] Vâkıa Sûresi: 86-87

Bunlar birileri tarafından yaratılıp gözetim altında olduklarını, haklarında istediği gibi tasarruf eden bir Rabblerinin bulunduğunu inkar etmişlerdir.

Öyleyse onlar ölüm geldiği vakit onu defetmeye çalışsalar ya; can boğaza dayandığında onu yerine geri döndürseler ya. Bu, ölünün başında toplanmış onun ölümünü izleyen kimselere hitaptır.

Yani şayet sizin gücünüzün ve tasarruf imkanınız varsa, hükümlerini uygulayan, emirlerini gerçekleştiren bir "güçlünün" ve "hâkimin" kölesi ve mahkumu değilseniz ruhu yerine geri döndürsenize. Bu, bir meydan okumadır. Çünkü tüm insanlar ve cinler bir araya gelseler de bir canı yerine döndürmeye güçlerinin yetmeyeceği açıktır.

Aman Allah'ım! Bu, yücenin rabbliğine, tekliğine, kullarında dilediği tasarrufta bulunduğuna, kararlarını onlarda dilediği gibi uyguladığına ne büyük delil ne işaret!

Din iki kısımdır ve tamamıyla yalnızca Allah'a âittir.

1 - Birisi emir-nehiy içeren "şer'î din",

2 - Diğeri hesap ve ceza - mükâfaat dinidir.

Her ikisi de yalnızca Allah'a âittir. Öyleyse:

1 - Hüküm verme olsun,

2 - Amellerin karşılığını verme olsun,

"Din" tamamıyla yalnızca Allah'a âittir.

Sevgi de her ikisinin aslını teşkil eder.Çünkü Allah Teâlâ bir şeyi meşru kılmış, emretmişse onu sevmiş, ondan hoşnut/razı olmuş, bir şeyden nehyetmişse, sevdiği ve razı olduğu ile ters düştüğünden onu sevmemiş, ondan nefret etmiştir.

İşte O'nun emir ve nehiyle ilgili dini tümüyle sevgi ve rızasına dayanmaktadır.

Kulun Allah'a şeriatla kulluk etmesi ancak onu severek ve ondan hoşnut/razı olarak ibadetini yapması demektir.

Nitekim Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Rabb olarak Allaha, din olarak İslâm'a peygamber olarak Muhammed'e razı olan kimse imanın tadını duyar." buyurmuştur.

İşte bu din;

- Sevgiyle kurulmuş,

- Sevgi için konulmuş

- Sevgi üzerine tesis edilmiştir.

Mükâfaat - ceza dinide böyledir.

Çünkü o iyilik yapana iyilikle, kötülük yapana kötülükle karşılık vermeyi içerir ki bunların her ikisi Rabb'in sevdiği şeylerdir.

Çünkü bunlar O'nun adaleti ve fazlu keremidir. Bu iki şey de Allah Teâlâ'nın kemâl sıfatlarındandır. Allah Teâlâ da sıfatlarını ve isimlerini sever, onları sevenleri de sever.

Her iki din Allah Teâlâ'nın üzerinde bulunduğu "doğru yol" dur.

Çünkü Allah Teâlâ emir ve nehyinde, mükâfaat ve cezasında "doğru yol" üzeredir.

Nitekim Allah Teâlâ, Hud'un -aleyhisselâm-'ın kavmine şöyle dediğini haber buyurur:

98 7 6 4 3 2 1 0 / . - , + *) [

N M L K I H G F E D C A @ ? > = < ; :

Z P O [سورة هود الآيتان: ٥٤ – ٥٦]

"Ben Allah'ı şahit tutuyorum siz de şâhid olun ki, ben sizin (Allah'a) ortak koştuklarınızdan uzağım. Haydi hepiniz bana tuzak kurun, sonra bana hiç göz açtırmayın. Ben, sizin de Rabb'iniz olan Allah'a dayandım. Hiçbir canlı yoktur ki O, onun (alnından yakalayıp) perçeminden tutmuş olmasın (idaresi ve yönetimi O'nun elinde olmasın, onu dilediği gibi idare edip yönetmesin) Gerçekten Rabbim, doğru yol üzeredir."[1]

Allah Teâlâ'nın Peygamberi Hud; Rabb'inin yaratmasında, emir ve nehyinde ödüllendirme ve cezalandırmasında, kaza ve kaderinde vermesinde ve mahrum etmesinde, afiyetinde ve belâsında, muvaffak ve başarısız kılmasında doğru yol üzere bulunduğunu...

Tüm bunlarda isimlerinin ve sıfatlarının gerektirdiği adalet, hikmet, rahmet, ihsan, fazl-ü kerem, ödülü ve cezayı lâyık oldukları yere koyma, muvaffak kılma, rezil etme, verme, men'etme, doğru yola iletme ve saptırmayı hak edene yapma gibi mükemmelliğinin gereklerinden ayrılmadığını...

O yüzden en mükemmel övgü ve senayı hak ettiğini bilince, bu bilgiye dayanarak topluca bir arada bulunan kavmine;

[1] Hud Sûresi: 54-56

Kendinden emin bir gönül, Allah'tan korkan ve O'na bağlanmış bir kalple şöyle seslendi:

98 7 6 4 3 2 1 0 / . - , + *) [

N M L K I H G F E D C A @ ? > = < ; :

[سورة هود الآيتان: ٥٤ – ٥٦] Z P O

"Ben Allah'ı şahit tutuyorum siz de şâhid olun ki, ben sizin (Allah'a) ortak koştuklarınızdan uzağım. Haydi hepiniz bana tuzak kurun, sonra bana hiç göz açtırmayın. Ben, sizin de Rabb'iniz olan Allah'a dayandım. Hiçbir canlı yoktur ki O, onun (alnından yakalayıp) perçeminden tutmuş olmasın (idaresi ve yönetimi O'nun elinde olmasın, onu dilediği gibi idare edip yönetmesin) Gerçekten Rabbim, doğru yol üzeredir."[1]

Sonra Allah'ın gücünün kapsamlılığını,

O'nun dışındaki herşey üzerindeki hakimiyetini,

Herşeyin O'nun büyüklüğünü boyun eğmesini şöyle dile getirmiştir.

"Hiçbir canlı yoktur ki O, onun (alnından yakalayıp) perçeminden tutmuş olmasın."

Öyleyse alnı/perçemi başkasının elinde olan, başkasının saltanatı ve hakimiyeti altında bulunan kimseden ne diye korkayım?

Bu en büyük cehalet, en çirkin zulüm olmaz mı?

Sonra Allah Teâlâ'nın hükmettiği ve takdir ettiği herşeyde doğru yol üzere bulunduğunu, dolayısıyla zulmünden ve haksızlık etmesinden korkutmayacağını haber vermiştir.

Öyleyse Allah'tan başka kimseden korkmam; çünkü herşeyin alnı / perçemi O'nun elindedir. Rabbimin zulmetmesinden ve haksızlık etmesinden endişeye düşmem; çünkü O doğru yol üzeredir.

- Yüce Allah'ın kullarına verdiği hükmü ezelîdir, kesindir.

- Onlara kaza ve kaderi tamamen âdilcedir.

- Tüm kainat sadece O'nundur.

- Hamd ve övgü yalnız O'na mahsustur.

- Kullarına yaptığı tasarrufta hiçbir zaman adaletten ve fazl-u keremden ayrılmaz.

[1] Hud Sûresi: 54-56

- Verir, aziz kılar doğru yola iletir ve muvaffak kılarsa bu fazlı ve rahmetiyledir.

- Mahrum bırakır, zelil eder, saptırır ve rezil-rüsvay ederse, bu da adaleti ve hikmetiyledir.

O her ikisinde de doğru yol üzeredir.

Sahih bir hadiste Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur:

((مَا أَصَابَ أَحَدًا قَطُّ هَمٌّ وَلَا حَزَنٌ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجِلَاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي إِلَّا أَذْهَبَ اللهُ هَمَّهُ وَحُزْنَهُ وَأَبْدَلَهُ مَكَانَهُ فَرَجًا، قَالَ: فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ! أَلَا نَتَعَلَّمُهَا؟ فَقَالَ: بَلَى، يَنْبَغِي لِمَنْ سَمِعَهَا أَنْ يَتَعَلَّمَهَا.))

[رواه أحمد]

"Bir kul keder ve hüzün veren bir belâya müptela olur da:

-Allah'ım! ben senin kulunum, erkek kulun ve kadın kulunun oğluyum. Perçemim/alnım senin elindedir.Hakkımda verdiğin hükmün gerçekleşmesi kesindir. Hakkımdaki kaza ve kaderin (kararın ve takdirin) âdildir.

-Allahım! senden, kendini onunla isimlendirdiğin, veya yaratıklarından birine öğrettiğin, veya Kitab'ında indirdiğin/belirttiğin, ya da katındaki gayb ilminde olmasını tercih ettiğin her türlü ismini vesile ederek istiyorum.

Kur'an-ı Kerim'i kalbimin baharı, gönlümün nuru, hüznümün cilâsı, derdimin ve kederimin gidericisi kıl"

der ise, yüce Allah mutlaka onun keder ve hüznünü giderip yerine sevinç ve mutluluk verir."

Sahabiler:

"Ey Allah Rasûlü! Bu duayı öğrenmeyelim mi?" dediler.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

"Bilakis, işitenin bunları öğrenmesi gerekir."[1] buyurdu.

Hadisteki:

Hüküm Rabb'in hem kevnî (kainattaki hükümranlığı) hem de emri (yargı) hükmünü,

Kaza ve kaderde kulun hem kendi seçimiyle olanı hem de seçimi olmaksızın gerçekleşeni kapsar.

Her iki hüküm kesindir, önlenemez. Her iki kaza-kader de zulüm içermez.

İşte bu hadisenin ve ayetin bir şerhidir, aralarında büyük bir ilişki vardır.

Kötü aşk bizzat kalbi ifsad eder. Kalp bozulunca da niyetleri, sözler ve ameller bozulur, tevhid kalesi yıpranır.

Allah Teâlâ bu hastalıkla ilgili sadece iki grup insandan, homoseksüellerden ve kadınlardan bahsetmiştir. Azizin hanımının Yusuf'a olan aşkından, ona tuzak kurmasından Yusuf'un sabır, iffet ve takvasıyla korunmasından bahsetmiştir. Halbuki o Yusuf'un başına gelen Ancak Allah'ın yardımıyla atlatılacak sabredilecek bir belâydı. Çünkü bir şeyi işlemek ona itici şeylerin güçlü olup, engellerin tamamen ortadan kalmasıyla daha da kolaylaşır. Burada ise itici etkenler son derece güçlüydü.

Bu etkenler şunlardır:

Bir: Allah Teâlâ, erkeğin tabiatına kadına meyletme özelliği koymuştur. Erkek susuzun suya, açın yemeğe meyletmesi gibi kadına meyleder. Hatta bir çok insan yemeyip içmemeye sabredilir, ama kadınsızlığa sabredemez. Bu, helâl olursa yerilecek değil, bilakis övülecek bir durumdur.

Nitekim İmam Ahmed, Zühd kitabında Yusuf b. Atiyye es-Saffâr'ın Sabit el-Bunânî'den, onun Enes'ten, onun Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'den rivayet ettiğine göre o şöyle buyurmuştur:

"Bana dünyanızdan kadınlar ve hoş koku sevdirildi."

İki: Yusuf genç idi. Gencin şehveti ise daha güçlü ve şiddetlidir.

Üç: Bekâr idi, şehvetini kıracağı ne eşi ne de cariyesi vardı.

Dört: Memleketinden uzakta, gurbette idi. Kişi vatanında, ailesinin ve çevresindeki insanların arasında yapamayacağı pek çok şeyi onlardan uzakta rahatlıkla yapabilir.

[1] İmam Ahmed

Beş: Kadın şerefli ve güzeldi ki bunlardan her biri kadınla ilişkiye girmesine davet eden şeylerdi.

Altı: Kadın ilişkiye girmekten çekinmemiş hiç sakınmamıştı. Bir çok erkeğin bir kadına olan meyli, kadının yüz çevirmesi ve bundan kaçmasıyla yok olur. Çünkü erkekler kadından istemeyi ve ona yalvarmayı bir zillet olarak görürler.Bir çoğunda ise kadının sakınması ve kaçınması daha çok istek ve arzu doğurur.

Nefislerin tabiatları farklı farklıdır. Kiminin sevgisi kadın ona meylettiğinde ve izin verdiğinde çoğalır, yüz çevirip kaçındığında ise sönüp biter.Nitekim yargıçlardan biri bana eşinin veya cariyesinin onunla cinsel ilişkiye yanaşmayınca şehvetinin ve arzusunun tekrar dönmemek üzere söndüğünü anlatmıştı. Bazılarının sevgi ve arzusu ne kadar çok engellenirse o kadar artar, şiddetlenir, karşıdakinin sakınma ve kaçması sonrası da ona kavuşmanın, ulaşılmasını çok zor görürken ve tadmayı çok arzularken sonunda onu yanaşmanın büyük zevkini yaşar.

Yedi: Kadının kendisi istedi, arzuladı, teklif etti ve gayret gösterdi. Böylece Yusuf'u isteme yükünden, talep zilletinden kurtardı. Bilakis asıl rağbet ve zillet gösteren kendisi oldu. Yusuf -aleyhisselâm- ise başı dik ve aziz idi.

Sekiz: Yusuf -aleyhisselâm- kadının evinde, güç ve saltanatının altında ve itaat etmediğinde kendisine eziyet etmesinden korkacak konumda idi. Böylece hem çekici özellikleri, hem de korku verici etkenler bir araya toplanmıştı.

Dokuz: Yusuf'un hadisenin duyulup yayılmasından korkmasına bir sebep yoktu. Bu kadın açısından da başkası açısından da imkansızdı. Zira talep eden ve arzulayan kadındı. Kapıları da iyice kapatmış, bekçileri aralardan uzaklaştırmıştır.

On: Yusuf -aleyhisselâm- görünüşte onun evindeki kölesiydi. Yanına girip çıkıyor, birlikte oluyor ve bu garipsenmiyordu. Yani talepten önce zaten bir ünsiyet oluşmuştu. Bu ise onu zinaya itecek en büyük etkenlerdendir. Nitekim soylu bir bedevi kadına:

"Seni zinaya götüren ne oldu?" diye sorulduğunda, "Yastıkların yakınlığı ve uzun süren efendilik" diye cevap vermiştir. Bununla "adamın yastığının yastığıma yakın oluşu ve birbirimizle çok karşılaşmamız" demek istemişti.

On bir: Kadın ona karşı hile ve tuzağın ustaları olan kadınlardan yardım istedi. Yusuf'u onlara gösterdi, yardım etmeleri için halini onlara

şikâyet etti. Yusuf ise onlara karşı Allah Teâlâ'dan yardım diledi ve şöyle dedi:

[سورة يوسف من الآية: ٣٣] Z k j i h g f e d c b [

"Şayet tuzaklarını benden uzaklaştırmayacak olursan onlara meyleder ve cahillerden olurum."[1]

On iki: Kadın onu zindana koymak ve alçaltmakla tehdit etti. Bu tehdit söylediğini hakikaten gerçekleştirme gücü olan birinden sâdır olmuştur. Böylece hem şehvet hem de zindan ve zilletten selamette olmak saikleri bir araya gelmiştir.

On üç: Kadının kocası onları birbirinden, uzaklaştıracak ve ayıracak derecede aşın bir kıskançlık ortaya koymadı. Bilakis en fazla yaptığı şey Yusuf'a "Bu işten, yüz çevir", kadına da "Günahın için tevbe et. Zira sen hatalılardansın." demek oldu. Erkeğin aşın kıskançlığı da kişiyi onun hanımıyla zina yapmaktan engelleyen etkenlerdendir.Tüm bu zinaya itici etkenlere rağmen Yusuf Allah Teâlâ'nın rızasını ve korkusunu tercih etti. Allah'a sevgisi zindanı zinaya tercih etmesine neden oldu.

[سورة يوسف من الآية: ٣٣] Z _ ^] \ [Z Y [

"Dedi ki:Rabbim!Zindan benim için, beni çağırdıkları şeyden daha hayırlıdır."[2]

Yusuf -aleyhisselâm- bu belâyı kendisinden uzaklaştırmaya gücünün yetmeyeceğini,Rabbi onu koruyup kadınların tuzağından uzaklaştırmadığı takdirde, nefsinin ona meyledeceğini ve cahilce hareketlerde bulunacağını bildi. Bu onun, Rabbini de nefsini de iyi bildiğini göstermektedir.

Bu kıssada birden fazla ibret, fayda ve hikmet vardır.

[1] Yusuf Sûresi: 33
[2] Yusuf Sûresi: 33